

Analytical and Comparative study of Distance education for higher education in Iran, England and India

بررسی تطبیقی و تحلیلی نظام آموزش عالی از راه دور در کشورهای انگلستان، هند و ایران

Reza Fazlalizadeh, Ahmad Aghazadeh, Ghodsi Ahghar

¹Department of Psychology and Educational Sciences, Islamic Azad University, south Branch Tehran, Iran

²Department of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabatabaee University, Tehran, Iran

³Associate Professor, Education and training research center, Tehran, Iran

رضا فضلعلی زاده، احمد آقازاده، قدسی احقر

^۱مربی گروه علوم تربیتی و روان‌شناسی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

^۲استاد گروه علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

^۳دانشیار پژوهشکده تعلیم و تربیت، تهران، ایران

Abstract

This study aimed to identify and compare features of distance education in higher education in Iran and England and India. Similar and different features of higher education institutes for distance education in mentioned countries were compared to improve distance education in Iran. This is an analytical and comparative study. It is based on four stages of Bordi method. The most important results showed that using the experiences of successful countries and changing it according to our country, describing vision of higher education

from the due to increasing the power to elect learners, the improvement of comprehensiveness and innovation and effectiveness of the education of our country in the need for a combination approach in Jannou Lacaze and methods of education and also pay attention to the principles and basic approaches this system pivotal student and emphasis on individual differences in educational design. Lack of restrictions on time and place especially in Devisal establishment of the system of education in universities and higher education our country Muslims' leader, to work .

Key words: distance education-adapt-higher education institutions- curriculum

چکیده

هدف این پژوهش شناسایی و مقایسه ویژگی‌های مؤسسات آموزش عالی از راه دور در کشورهای انگلستان هند و ایران است. در این پژوهش، شباهت‌ها و تفاوت‌های ویژگی‌های مؤسسات آموزش عالی از راه دور در کشورهای مذکور به منظور بهبود بخشیدن نظام آموزش از راه دور در ایران بررسی و مقایسه شده است. بر این اساس نوع مطالعه این تحقیق تطبیقی-توصیفی و روش آن توصیفی تشریحی مبتنی بر تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای، مطابق روش و مراحل چهارگانه بردی است. مهمترین نتایج به دست آمده نشان داده است که استفاده از تجربیات کشورهای موفق و بومی سازی آن و ترسیم چشم انداز آموزش عالی از راه دور به دلیل بالا بردن قدرت انتخاب فراگیران، ارتقای جامعیت و ابتکار عمل و توان اثرگذاری نظام آموزش از راه دور در کشورمان به ضرورت رویکرد تلفیقی در تکنیک‌ها و روش‌های آموزش از راه دور و همچنین توجه به اصول و رویکردهای اساسی این نظام که دانشجو محوری و تأکید بر تفاوت‌های فردی در طراحی آموزشی دارد و عدم محدودیت زمان و مکان به ویژه زمانی که در اندیشه استقرار نظام آموزش از راه دور در دانشگاه‌ها و آموزش عالی کشورمان هستیم، به کار آید.

واژگان کلیدی: آموزش از راه دور، تطبیق، مؤسسات آموزش

عالی، برنامه درسی

مقدمه

سومین عامل، مشغله‌های فکری فراوان است که ره‌آورد رواج زندگی شهر نشینی و پدیدار شدن جوامع صنعتی است. بنابراین افراد باید فعالیت‌های روزمره شان را به گونه‌ای تنظیم نمایند تا از یک سو پاسخ‌گوی مراجعان باشند، با سایر افراد ارتباط اجتماعی خود را حفظ کرده، در زمینه تخصص خود تحقیق کنند و از سوی دیگر با قافله پیشرفت‌های زمان هماهنگ شوند. بدین منظور باید زمانی را به اعتلای سطح علمی و رفع نیازهایشان در این راستا اختصاص دهند.

چهارمین عامل، رواج نشر الکترونیکی به عنوان پدیده اجتناب ناپذیر رشد فناوری اطلاعات است. با توجه به مواردی که ذکر شده، جایگزینی نشر الکترونیکی با نشر سنتی (یعنی به صورت مکتوب) بیش از پیش احساس می‌شود که هم از لحاظ اجتماعی، اقتصادی، ارتباطی و تسهیلاتی دسترسی، ذخیره، ارجاع، توزیع و اشاعه و هم از نظر تولید و انتشار به مراتب آسان‌تر و در دسترس‌تر از شیوه‌های سنتی است.

پنجمین عامل، اهمیت یافتن ارتباطات دو جانبه و چند جانبه است که عامل مهمی در پیشبرد اهداف به شمار می‌رود و حتی سنگ بنای تفکر ایجاد شبکه‌های ارتباطی و اطلاع رسانی به تبع آن نوع جدیدی از مدارس، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی است، که به تدریج جایگزین نوع سنتی مراکز آموزشی خواهد شد.

عوامل ذکر شده، بیانگر تحولی بنیادین و اساسی در روند تکامل نگرش‌های تربیتی، الگوهای تدریس رسانه‌های آموزشی و ابزارهای ارتباطی شده وفاق جدیدی به روی آموزش گشوده است که «آموزش از راه دور» (Distance education) نامیده می‌شود به گونه‌ای که:

سخن از تغییر مسیر آموزشی از یاددهی به یادگیری را به میان آورده (لوزیم گویا (Gouveia)، ۱۹۹۶) و شکل جدیدی از محیط‌های یادگیری تعاملی، خلاق و فعال را ایجاد نموده است. بنابراین همه افراد قادر خواهند بود در هر کجا و هر زمان به اطلاعات مورد نیاز خود دست یابند. در دو دهه آخر قرن ۲۰ با پیشرفت فناوری و قابلیت‌های رایانه و ایجاد شبکه‌ها و سایر رسانه‌های دیداری و شنیداری

صنعتی شدن جوامع و پیشرفت روزافزون علم و تکنولوژی و عدم کفایت سیستم‌های سنتی آموزشی ابتدا در جوامع پیشرفته و سپس در جوامع دیگر برای پاسخ دادن به نیازهای اقتصادی و اجتماعی جامعه نوین مطرح شده است و با توجه به ظرفیت اندک سیستم‌های آموزشی سنتی که تنها قشر محدودی از آموزش عالی بهره‌مند می‌شوند و نیز عدم توزیع عادلانه امکانات و رشد جمعیت، تحولاتی اساسی در سیستم آموزش عالی ایجاد گردید که بدین‌سان دانشگاه‌های باز (از راه دور) پدیدار شد (ترابی، ۱۳۷۵، ص ۴). همچنین از آنجایی که لزوم آموزش فراگیر همگانی از راه دور در جهت دسترسی عده زیادی از افراد به آموزش عالی برای به روز شدن اطلاعات تخصصی و کسب مهارت‌ها در انجام امور اجتماعی و صنعتی امری ملموس شده است، ضرورت انجام مطالعات و پژوهش‌های تطبیقی پیرامون آموزش عالی از راه دور کشورهای دارای سابقه و تجربه بیشتر در این زمینه از بدیهیات است (ترابی، ۱۳۷۵، ص ۱۰).

در این راستا می‌توان به بیان مختصر، عواملی را که منجر به دگرگونی و پیشرفت نظام‌های آموزشی در سطح جهانی و افزایش انتظارات افراد و جوامع از این نظام شده است، به شرح زیر دسته بندی کرد:

اولین عامل، فناوری اطلاعات است که انتقال داده‌ها را سرعت بخشیده، پل ارتباطی محکمی میان افراد در نقاط مختلف دنیا بنا نموده، دهکده جهانی مک لوهان را غنی ساخته و محیطی به نام اینترنت و وب (WEB) را به جامعه معرفی کرده که انواع مشکلات موجود در راه ارتباطات را بر چیده و ایده‌های غیر ممکن افراد را ممکن ساخته است.

دومین عامل، پدیده‌ای به نام انفجار اطلاعات است که سیل عظیمی از اطلاعات را به یاری فناوری اطلاعات به خانه‌ها، محل کار، دانشگاه‌ها، مدارس، کلاس درس، و حتی کیف و چمدان‌های پژوهشگران و عامه مردم گسیل داشت و خود انقلاب عظیمی را در شیوه ارسال و وجوب تغییر جدی در عالم مدیریت، گزینش اطلاعات و استفاده بهینه از آن را موجب شده است.

ظرفیت اندک این سیستم‌ها در ابعاد مختلف سبب می‌شود که تنها قشر محدودی از افراد بتوانند از امکانات تحصیلی بهره‌مند شوند و عده زیادی از دسترسی به آموزش عالی محروم شوند و توان‌ها و استعداد‌های بسیاری هدر رود. ایده آموزش از راه دور به عنوان یک پدیده صنعتی و پیشرفته در سال ۱۹۷۱ توسط اتوپیتز پروانده شد و بدین سان بود که از اواخر دهه ۵۰ برنامه ریزان آموزش به آموزش باز توجه کردند.

یکی از علل پیدایش نظام آموزش از راه دور را باید در نارسایی‌های موجود در نظام آموزش سنتی یا حضوری جستجو کرد. زیرا ضوابط و مقررات آموزش نظام اخیر مانع از ورود تعداد بسیاری از افراد با استعداد به دانشگاه می‌شود و امکان ادامه تحصیل برای همیشه از آنان سلب می‌گردد. به طور خلاصه که در آن علاوه بر اینکه جریان یادگیری مطلوب و آسان سازی شده به یادگیرنده به عنوان فردی مستقل مسؤول یادگیری‌های خود نگریسته می‌شود. همان طور که می‌دانیم، در کشورهای مختلف جهان و سطوح بین المللی برای آموزش عالی ۴ هدف منظور شده است که عبارتند از:

یافتن نقش مهمتر در تحقق اهداف اجتماعی مربوط به برابری فرصت‌های آموزش عالی
 عرضه آموزش عالی متناسب با ویژگی‌ها، انگیزه‌ها، انتظارات، تحصیلات و توانایی‌های افراد
 تسهیل فرآیند یادگیری مستمر (Lifelong Education)
 بر عهده گرفتن نقش مؤثری در شناخت مسائل عمده جامعه در سطح ملی منطقه‌ای و محلی و مشارکت در حل آنها (ابراهیم زاده، ۱۳۷۱، ص ۱۴۳)
 اگر در ماهیت هر یک از هدف‌های مذکور دقت شود، به خوبی در خواهیم یافت که نظام آموزش از راه دور یکی از ابزارهای و وسایل کارآمد و مؤثر برای رسیدن به این هدف‌ها است. احمد آقا زاه هدف از تأسیس دانشگاه‌های از راه دور را این گونه بیان می‌کند:
 الف) توسعه نظام آموزش عالی به گونه مؤثر و با شیوه‌های جدید و علمی تا بتوانند گروه بسیاری از علاقه‌مندان به تحصیل را زیر پوشش قرار دهند.

تعاملی، مفهوم آموزش به نحوی خاص مطرح شد و صفت راه دور را به شکلی دیگر برای ادامه راه برگزید و تحت عناوین آموزش مجازی (Virtual Education)، آموزش الکترونیکی، آموزش مبتنی بر فناوری (IT-based Education)، آموزش مبتنی بر وب (Web-based Education) پا به عرصه اجتماع نهاد. در این مفاهیم، عبارت از راه دور بیشتر ناظر بر بعد فیزیکی است که مسأله مسافت و دوری از محل تحصیل را تحت الشعاع قرار می‌دهد (بروکرید (Borkreid)، ۱۹۸۰). در این پژوهش سعی بر آن شده است تا ویژگی عمده آموزش عالی از راه دور کشورهای ایران، انگلستان و هند مورد بررسی قرار گیرد و امید است نتایج آن در بهبود کیفی و کمی دانشگاه از راه دور ایران سودمند بوده، ما را در پیشبرد اهداف نظام آموزش باز از راه دور یاری نماید.

نظام آموزش از راه دور، که به دنبال احساس نیاز و تمایل فراگیران جهت دسترسی غیر حضوری به مطالب درسی، محدودیت زمانی، مکانی و مشکلات حضور اجباری و به موقع در کلاسهای درس به وجود آمد، که با پیشرفت فناوری اطلاعات و کاربرد آن در امر آموزش، بعد دیگری از این نوع آموزش مطرح شد، که با اوج گیری استفاده از شبکه‌های کامپیوتری به ویژه شبکه جهانی اینترنت و وب جهانی (World wide web) WWW که تسهیلات ویژه‌ای در این زمینه بوجود آورده است، منجر شد و این نظام آموزشی در سطح جهان از اهمیت بسیاری برخوردار شود.

با صنعتی تر شدن جوامع، پیشرفت روز افزون علم و تکنولوژی و پیدایش شاخه‌های جدید علم، ابتدا در جوامع پیشرفته و سپس در جوامع دیگر ملموس شد برای پاسخ دادن به نیازهای اقتصادی، اجتماعی جامعه نوین می‌بایست تحول اساسی در سیستم آموزش ایجاد می‌گردید. کسب مهارت در انجام امور اجتماعی و صنعتی پیشرفته مهمترین دلیل برای برپایی سیستم نوین بود. جامعه اقتصادی جدید، روز آمد بودن اطلاعات تخصصی و همگامی با تکنولوژی جدید را می‌طلبید. در نتیجه، آموزش فراگیر و همگانی، امری ضروری گردید (ترابی، ۱۳۷۵، ص ۴ به نقل از خوشرو، ۱۳۸۳)

با دانشگاه پیام نور ایران به بررسی استفاده از پیشرفت‌هایی که نصیب آنها شده جهت وضع آموزشی عالی از راه دور کشور خودمان را فراهم آورد. همچنین استفاده بهینه از رسانه‌های اطلاعاتی و ارتباطی در زمینه آموزش و ایجاد انعطاف در نظام آموزشی به ویژه نظام آموزش عالی به منظور فراهم نمودن فرصت‌های آموزشی بیشتر برای کلیه اقشار جامعه و ارتقای آگاهی‌های افراد جامعه و تفوق بر محدودیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که مانع رشد و توسعه کشور در تمامی ابعاد می‌شود، ضرورت استفاده از شیوه‌های نوین آموزشی را ایجاب می‌نماید.

نظام آموزش از راه دور به دلیل ویژگی‌های ساختاری خود، توان توسعه سریع کمی و کیفی را در زمان‌ها و مکان‌های گوناگون و همچنین در سطوح مختلف آموزش (ابتدایی تا عالی) را دارد. از این رو گسترش آموزش و همگانی و مردمی کردن آن در همه سطوح به ویژه آموزش عالی با رویکرد به نظام آموزش از راه دور مورد توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان آموزشی در کشورهای مختلف است. امروزه حتی در میان کشورهای جهان سوم کمتر کشوری را می‌توان یافت که به نوعی از آموزش از راه دور برای تأمین برخی از مقاصد و اهداف آموزشی و پرورشی خود استفاده نکند. در کشورهای پیشرفته، این نظام آموزشی بیشتر در خدمت کسانی است که به دلایلی نمی‌خواهند یا نمی‌توانند از آموزش سنتی تمام وقت برخوردار شوند ولی در کشورهای جهان سوم این نظام بخشی از پیکره آموزش کشور است و در حقیقت همان کارکرد نظام سنتی را با شیوه‌های جدید و صنعتی دارد. استدلال دست‌اندرکاران این نظام آموزشی این است که آموزش از راه دور می‌تواند نوعی آموزش عالی انعطاف‌پذیر و واقع‌بینانه را که برای رفع نیاز همه طبقات مردم ضروری است، بدون محدودیت زمانی و مکانی فراهم آورد (ابراهیم زاده، ۱۳۸۲).

امروزه، ساختار و شالوده یادگیری تحت تأثیر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در فرایند یادگیری، تغییر یافته است. این امر تنها در ارتباط مستقیم با تغییر در نقش یاددهنده و یادگیرنده محدود نخواهد شد، این تحولات چهره مؤسسات آموزشی (از ابتدایی تا عالی)، ساختارهای

(ب) فراهم کردن فرصت آموزش عالی برای گروهی از افراد شاغل و زنان خانه‌دار که به دلایلی نمی‌توانند در دانشگاه‌های عادی و سنتی حضور به هم رسانند.

(ج) برقراری فضای علمی و آموزش در داخل خانه و در قلمرو حرفه‌ای و شغلی افراد چه در شهر و چه در روستا (آقازاده، ۱۳۸۱، ص ۸۳)

ایران از جمله کشورهای در حال توسعه‌ای است که نام آموزش از راه دور در دانشگاه‌های آنها گسترش زیادی داشته است. ایران ابتدا با ایجاد دانشگاه ابوریحان، دانشگاه آزاد اسلامی ایران و سپس با شکل دهی دانشگاه پیام نور به ارائه آموزش از راه دور در اکثر نقاط کشور پرداخته است. اما مسلم است که دانشگاه‌های باز ایران در مقابل دانشگاه‌های از راه دور کشورهای اروپایی و برخی کشورهای آسیایی در آغاز راه است و استفاده از تجربیات و دستاوردهای موفق در ارائه آموزش از راه دور و به کارگیری آن تجربیات در صورت هماهنگی با شرایط فرهنگی بسیار ضروری است.

بنابراین لازم است تا در دهه نخست تحقیقات گسترده‌ای صورت گیرد تا نارسایی‌ها و مشکلات مشخص شود و امکانات لازم جهت اصلاح و بهبود کمی و کیفی آموزش از راه دور ایران فراهم آید.

در این تحقیق با توجه به اهداف مطالعات تطبیقی نظام‌های آموزشی مندرج در فرهنگنامه آموزش و پرورش تطبیقی:

شناخت فعالیت‌های انجام شده در نقاط دیگر که توانائی کمک اصلاح و پیشبرد ما را دارد.

توصیف، تفسیر و تبیین علل وجودی، تفاوت‌ها و تشابهات نظام آموزشی در زمینه‌های مختلف. ارزیابی نتایج مشهود و غیر مشهود نظام‌های آموزش و پرورش.

شناخت اصول کلی و عوامل مؤثر در نتایج آموزش و پرورش (سرکارآرانی، ۱۳۸۲، ص ۵۳) پژوهشگر قصد دارد که آموزش عالی از راه دور در انگلستان (دانشگاه باز) (open university) دانشگاه از راه دور هند (Distance Education) و ایران (دانشگاه پیام نور) (Payamnoor University) را در کلیه اهداف و روش‌های آموزشی بررسی نماید و ضمن تطبیق آن

سازنده است و توسعه فرهنگی - اقتصادی و سیاسی آینده هر ملتی به سطح تحصیلات جامعه به عنوان یک مجموعه بستگی دارد. سطوح گوناگون نظام آموزشی حلقه‌های مهم شکل‌دهی شخصیت و توانایی‌ها و عادات انسان هستند. بنابراین میزان دسترسی به آموزش به ویژه آموزش عالی از جمله عوامل شکل‌گیری بینش‌های فکری، فرهنگی و اخلاقی یک جامعه محسوب می‌شود که یکی از انواع آموزش که طی چند دهه اخیر صورت مختلفی از آن اجرا و آزمون شده است، آموزش باز از راه دور است (سرمدی، ۱۳۸۰، ص ۲۱)

تحولات دهه‌های اخیر در تعلیم و تربیت باعث شد که در اهداف، برنامه درسی و شیوه‌های آموزشی تجدید نظر شود و یا متحمل تغییرات بنیادی گردند. این موضوع در کشورهای جهان سوم به دلیل پراکندگی جمعیت در مناطق مختلف، مسائل و مشکلات مالی و انسانی در تربیت نیروی انسانی لازم و نیاز به تعلیم و تربیت در رسیدن به خود کفایی اقتصادی و سیاسی از اهمیت خاصی برخوردار است و طراحان آموزشی را بر آن داشته تا به طور اساسی در نظام تعلیم و تربیت این کشورها بیاندیشند (ظهور ۱۳۷۱ ص ۱۲۷).

در تحقیقی با عنوان «بررسی میزان خودآموز بودن کتاب‌های درسی اصول و مبانی آموزش و پرورش و روان‌شناسی تربیتی از نظر استادان و دانشجویان پیام‌نور استان اصفهان»، پژوهشگر نتیجه گرفت که از نظر استادان و دانشجویان کتاب خودآموز برخوردار است و کتاب اصول و مبانی آموزش و پرورش یک کتاب خودآموز نیست. در این زمینه پژوهشگر تفاوت معناداری میان نظر استادان و دانشجویان نسبت به دو کتاب مذکور به دست نیامد و هر دو گروه نظر واحدی داشتند (اطفالشان، محمدرضا، ۱۳۷۳)

در پژوهشی تحت عنوان «مبانی نظری آموزش از راه دور» به بررسی دگرگونی‌های آموزشی، آشنایی با برخی مفاهیم مرتبط با آموزش از راه دور، مبانی نظری آموزشی از راه دور و رسانه‌های آموزشی مانند کتب خودآموز، کلاس‌های رفع اشکال، رسانه‌های دیداری و شنیداری استفاده از آموزشگرهای کامپیوتری، استفاده از تلویزیون

آموزشی، الگوهای رفتاری درون نظام آموزشی و حتی محتوای آموزشی را تغییر خواهند داد تا از توان بالقوه‌ای که فناوری اطلاعات و ارتباطات به منظور بهبود فرایند یادگیری فراهم می‌نماید، سود جوید. همگام شدن با این تغییرات و تحولات با توجه به نیازهای مطرح شده در زمینه آموزش به ویژه آموزش عالی اجتناب ناپذیر است.

به همین منظور، از یک سو به برنامه ریزی دقیق آموزشی در سطوح مختلف تحصیلاتی نیاز داریم، و از سوی دیگر به آماده سازی زمینه و زیر ساخت‌های جامعه در راستای این گونه تغییرات و تحولات ملزم هستیم. این دو امر میسر نخواهد شد مگر اینکه تحقیقات وسیع و گسترده‌ای در زمینه استفاده از این روش نوین و بهینه آموزشی صورت گیرد.

بنابراین مواردی چون، پاسخ‌گویی به تقاضای روز افزون تحصیل که ناشی از افزایش بی رویه جمعیت در سال‌های اخیر است، افزایش تقاضا به منظور دسترسی برابر و آزاد به آموزش (از ابتدایی تا عالی) در سراسر کشور، اداره حجم زیادی از اطلاعات با استفاده از فناوری‌های موجود، تغییر پارادایم‌های آموزشی و طراحی راهبردهای یادگیری اثر بخش در فرایند یادگیری و یاددهی و همچنین استفاده بهینه از رسانه‌های اطلاعاتی و ارتباطی در زمینه آموزش و ایجاد انعطاف در نظام آموزشی به ویژه نظام آموزش عالی به منظور فراهم نمودن فرصت‌های آموزشی بیشتر برای کلیه اقشار جامعه و ارتقای آگاهی‌های افراد جامعه و غلبه بر محدودیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که مانع رشد و توسعه کشور در تمامی ابعاد می‌شود، ضرورت استفاده از شیوه‌های نوین آموزشی را ایجاب می‌نماید.

دانشگاه مجازی پدیده‌ای نسبتاً جدید در تاریخ آموزش عالی است. پدیده‌ای که تأثیری شگرف بر نظام آموزش عالی خواهد داشت. در بسیاری از جوامع، دانشگاه‌ها به اطلاعات جدید و فناوری‌های ارتباطات به عنوان وسیله‌ای می‌نگرند که هم فرصت‌های یادگیری قابل انعطاف و هم دسترسی گسترده‌تر را عرضه می‌کند.

نیروی انسانی کارآمد مهم‌ترین عامل موفقیت در تحقق اهداف مختلف یک کشور است. یکی از راه‌کارهای مطمئن افزایش بهره‌وری و کارآمدی افراد و آموزش مؤثر و

دانشجویان اگر چه نسبت به دانش و معلومات استادان و مدرسان مراکز نگرش مثبتی داشته‌اند اما گروه قابل توجهی از آنها نسبت به توانایی‌های استادان در حل مشکلات درسی دانشجویان، ابراز تردید کرده‌اند.

دانشجویان علوم پایه تمایل بیشتری به برنامه‌های آموزشی مناسب‌تر داشته‌اند. (رضایی، محمدحسن، ۱۳۷۴).

پژوهشی تحت عنوان «بررسی تطبیقی دانشگاه‌های از راه دور آلمان، ژاپن، تایلند، پاکستان و ایران» توسط ترابی محسن، (۱۳۷۵) انجام شده است و نتایج آن نشان می‌دهد که هدف از تأسیس دانشگاه‌های مذکور گسترش آموزش عالی برای افراد بیشتر و ایجاد امکانات آموزش برای کسانی است که امکان دسترسی به آموزش عالی سنتی را ندارند و در بخش روش‌های آموزش از انواع رسانه‌های آموزشی مانند بسته‌های آموزشی، نوارها صوتی و تصویری، تلفن آموزش و کامپیوتر و اینترنت گفتگو شده است.

تحقیقی با عنوان «بررسی نظام آموزش از راه دور و امکان بهره‌گیری از آن» در آموزش متوسطه کشور انجام شده است که در آن، روش تحقیق مطالعه تطبیقی با استفاده از الگوی بردی و ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه است که اجرای آموزش از راه دور در دوره متوسطه کشور را از ابعاد زیر مورد بررسی قرار داده است:

۱) کارآیی اقتصادی (۲) کارآیی رسانه‌ها (۳) از نظر اجتماعی (۴) از نظر میل به اهداف توسعه ملی (۵) از نظر رشد و تعالی شخصیتی یادگیرنده (۶) از نظر نوع مؤسسه آموزشی از راه دور

نتایج این تحقیق حاکی از آن است که ضرورت به کارگیری آموزشی از راه دور در کشور حس می‌شود و امکان اجرای آن در دوره متوسطه کشور وجود دارد. (فرمهبینی فراهانی، محسن، ۱۳۷۵)

در تحقیق دیگری تحت عنوان «بررسی نظام آموزش از راه دور کشور آلمان غربی» که صرفاً به آموزش از راه دور آلمان پرداخته شده است، موضوعاتی چون سیر تحول نظام آموزش از راه دور در آلمان، تشکیلات و نظام مدیریت دانشگاه، شیوه‌گزینش دانشجو، شیوه آموزش و تهیه مواد در نظام امتحانات و ارزشیابی، رشد و افزایش شمار دانشجویان، رسانه‌های مدرن آموزشی و سرانجام وضعیت

آموزشی و استفاده از تلفن که در آموزش از راه دور کاربرد فراوانی دارند پرداخته شده است. سپس اثربخشی برنامه‌های آموزش از راه دور و آموزش حضوری مقایسه شده، نتیجه می‌گیرد که وجود کلاس‌های حضوری هر چند به صورت محدود برای آموزش از راه دور ضروری است. البته این امر به ویژه در کشورهایی که فناوری کامپیوتر به اندازه کافی پیشرفت نکرده است صدق می‌کند. علاوه بر این عادت فراگیران به آموزش چهره به چهره نیز در گرایش آنان به این شیوه آموزش مؤثر است. بنابراین برای اینکه دانشجویان در نظام آموزش از راه دور موفق باشند، باید با شیوه مطالعه در این نظام آموزشی آشنا شوند (رضایی و خادمی، ۱۳۸۱).

در پژوهشی با عنوان «بررسی نگرش دانشجویان منطقه ۵ دانشگاه پیام نور نسبت به اثربخشی برنامه‌های آموزش از راه دور» استان‌های فارس، بوشهر و کهگیلویه و بویراحمد با توجه به سن، جنس، رشته تحصیلی، مرکز آموزش، اشتغال، وضعیت تأهل و محل اقامت نسبت به اثربخشی برنامه‌های آموزش از راه دور مورد مطالعه قرار گرفت. در این پژوهش با توجه به عوامل ذکر شده، دیدگاه‌های متفاوت نسبت به کتاب‌های خودآموز، کلاس‌های حضوری رفع اشکال و مواردی از این نوع ابراز شد و در برخی موارد، میان نظر گروه‌های دانشجویی نسبت به اثربخشی برنامه‌های آموزشی تفاوت معناداری مشاهده شده است. ولی در مجموع، دانشجویان بین میزان آموخته‌های دانشجویان آموزش از راه دور و دانشجویان دانشگاه‌های سنتی، تفاوتی قائل نشده‌اند. در اینجا به برخی از نتایج این پژوهش گسترده اشاره می‌شود:

دانشجویان دارای نمرات دانشگاهی بالاتر، در برابر تمام پرسش‌های تحقیقاتی مطرح شده نگرش مثبت‌تری ارائه داده‌اند. با توجه به این نکته احتمالاً پیشینه تحصیلی این دانشجویان در پیشرفت تحصیلی آنان مؤثر بوده است.

نگرش دانشجویان به ویژه دانشجویان علوم پایه به کتاب‌های درسی خودآموز چندان مساعد نبوده است.

دانشجویان به کلاس‌های حضوری گرایش قابل توجهی نشان داده‌اند.

دانشجویان به کلاس‌های رفع اشکال فردی تمایل فراوان داشته‌اند.

در نهایت بیش از ۹۱ درصد گروه‌های کتابداری هیچ برنامه‌ای برای آینده، در مورد آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی از راه دور تدارک ندیده‌اند.

آرانی و مقدم (۱۳۸۲) در تحقیقی تحت عنوان «یادگیری مبتنی بر شبکه و نوآوری در آموزش از راه دور» انجام شده است، به تأثیر فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات در گسترش دوره‌های آموزش از راه دور پرداختند و نقش فرایند آموزش و یادگیری از راه دور را با توجه به تغییرات فناوری و دگرگونی‌های بازار آموزش عالی را مورد مطالعه قرار داده‌اند و با بررسی ماهیت، اجتماعی و راهبردهای یادگیری از راه دور در عصر اطلاعات و ارتباطات و دنیای شبکه‌ای، اثربخشی آموزش از راه دور را از جنبه‌های مختلف، به ویژه با رویکرد اقتصادی و روش تحلیل هزینه و فایده، تجزیه و تحلیل می‌کنند.

در پژوهش مجتبی مقصدی (۱۳۸۲) با عنوان «بررسی تطبیقی نظام آموزش از راه دور دوره متوسطه در کشورهای چین، تایلند، هندوستان، ژاپن، کانادا و استرالیا به منظور ارائه الگوی طراحی نظام آموزش از راه دور در دوره متوسطه در ایران» به درخواست وزارت آموزش و پرورش انجام شده و دستاوردهای آن در این پژوهش نیز مورد استفاده قرار گرفته است. در این کشورها با استفاده از رسانه‌های چند گونه، تهیه متون درسی خودآموز برنامه‌های آموزشی رادیویی و تلویزیونی و کامپیوتری به ارائه شیوه‌ای نو در آموزش می‌پردازد. همچنین از آنجا که هدف در هر برنامه و سیستم ارتباط تنگاتنگی با دیگر بخش‌های آن برنامه و سیستم دارد و در حقیقت چراغ راه هر برنامه‌ای است، اهداف باید همیشه مورد بازنگری و تأمل قرار گیرد. داشتن این هدف موجب شده است که همواره از آخرین پیشرفت‌های تکنولوژی در امر آموزش استفاده شود.

کاتلین و همکارانش (۱۹۹۲) با مقایسه ۲ نوع آموزش حضوری و غیرحضوری به بررسی نگرش دانشجویان دانشگاه اوکلاهما نسبت با مقایسه شیوه‌های آموزشی خود پرداختند. نتایج نشان داد که ۹۲ درصد از دانشجویان آموزشی از راه دور نسبت به شیوه آموزش خود رضایت نداشتند در عین حال مشخص شد که این نگرش نسبت به ابزار و رسانه‌ها بوده است.

مراکز و شعب مختلف آموزشی وابسته به دانشگاه آزاد مورد بحث قرار گرفته است (آقازاده، احمد ۱۳۶۸).

در پژوهشی که در معاونت پژوهشی دانشگاه اصفهان توسط زمانی ۱۳۸۱ انجام گرفته است، به بررسی تطبیقی نحوه تلفیق فناوری در برنامه درسی کشورهای پیشرفته جهان مانند آمریکا، کانادا، استرالیا، انگلیس و کشورهای در حال توسعه فیلیپین، چین و هند پرداخته شده است.

به طوری کلی روش‌های زیر برای آموزش فناوری در این کشورها مطرح است:

تدریس فناوری به عنوان یک عنوان یا موضوع درسی مستقل و برنامه درسی دانشگاه‌های باز و آموزش از راه دور

تلفیق فناوری و سایر درس‌ها

آموزش به کمک فناوری

در پژوهشی که در دفتر توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش و پرورش با عنوان بررسی تطبیقی نظام آموزش از راه دور و متوسطه در کشورهای استرالیا، ایرلند و توسط مقصدی (۱۳۸۲) انجام گرفته، ضرورت آموزش از راه دور در استرالیا این گونه بیان شده است: همه کودکان دارای حقوق مسلم هستند که یکی از این حقوق دستیابی به آموزش و پرورش است. این حق در اعلامیه جهانی حقوق بشر نیز مورد تأکید قرار گرفته است. از سوی دیگر والدین حق دارند نوع آموزش را که فرزندانشان دریافت می‌کنند، برگزینند که این حق نیز در اعلامیه حقوق بشر مورد توجه قرار گرفته است. در ایالات مختلف استرالیا این حقوق را به قانون تبدیل کرده‌اند، در نتیجه ضرورت تأسیس مدارس از راه دور (شبکه آموزش مدارس گرامر) در این کشور به وجود آمد.

در تحقیقی که توسط حسن‌زاده (۱۳۸۱) انجام گرفته است، «امکان‌سنجی آموزش از راه دور کتابداری و اطلاع‌رسانی از طریق اینترنت در ایران» در قالب سه مؤلفه امکانات و تجهیزات گروه‌ها، سابقه دوره‌های از راه دور رشته کتابداری بحث و بررسی شده است. نتایج نشان داد که بیش از ۵۰ درصد گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی شرایط و امکانات اولیه برای برگزاری چنین دوره‌هایی را دارند در مقابل بیش از ۵۰ درصد استادان تا به حال به این موضوع نپرداخته‌اند و سابقه برگزاری چنین کلاس‌هایی را ندارند و

در مطالعه‌ای تحت عنوان «میزان اطمینان از کیفیت یادگیری وب محور در مؤسسه‌های آموزش از راه دور» که توسط یانگ (yeung, 2000)، انجام شده، یادگیری وب محور با یادگیری سنتی در موارد زیر مورد مقایسه قرار گرفته است: ۱- منبع اصلی اطلاعات، ۲- شکل اطلاعات، ۳- نوع تعامل، ۴- فضای تعاملی، ۵- تأکید آموزشی، ۶- اهداف در تحقیقی با عنوان «کاربرد رایانه و اینترنت در آموزش» تئوری‌ها، عملکردها و پایه‌های تحقیق پس از بیان یک چهارچوب مفهومی در رابطه با آموزش از راه دور، رایانه و اینترنت به عنوان وجه‌ای از آموزش مورد بررسی قرار گرفته است. در ادامه کاربرد رایانه و اینترنت در آموزش از راه دور بررسی شده و رابطه میان آموزش آنلاین و آموزش از راه دور مورد بحث قرار گرفته است (گری (Gray)، ۲۰۰۰).

از آنجایی که لزوم آموزش فراگیر همگانی از راه دور در جهت دسترسی عده زیادی از افراد به آموزش عالی برای به روز شدن اطلاعات تخصصی و همگانی با تکنولوژی جدید و کسب مهارت در انجام امور اجتماعی و صنعتی ملموس شد، ضرورت انجام مطالعات و پژوهش‌های تطبیقی پیرامون آموزش عالی از راه دور در کشورهایی که سابقه و تجربه بیشتری در این زمینه دارند و نیز مقایسه آموزش از راه دور ایران با آنها و استفاده از تجربیات کشورهای دیگر از اهداف اساسی این مطالعه بود که با آن پرداخته شد، تا در صورت هماهنگی با شرایط فرهنگی در جهت اصلاح و بهبود کمی و کیفی آموزشی از راه دور در ایران مورد استفاده قرار گیرد.

روش پژوهش

جامعه مورد مطالعه، مؤسسات آموزش عالی از راه دور کشورهای انگلستان، هند و ایران است. روش نمونه‌گیری با استفاده از شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده از بین کشورهای در حال توسعه کشور ایران و هند و از میان کشورهای پیشرفته صنعتی انگلستان به شکل قرعه‌کشی انتخاب شد. ابزار اندازه‌گیری بر اساس منابع دست اول، منابع دست دوم، نظریات علمی، تحقیقات انجام شده داخلی و خارجی، از طریق اینترنت، کتاب‌های علمی، اسناد، شواهد و مدارک موجود، اطلاعات بر اساس روش بردی، توصیف، طبقه‌بندی، تغییر، مقایسه طریق اصلی جمع‌آوری اطلاعات است.

تجزیه و تحلیل نگرش دانشجویان نشان داده است که استفاده صرف از ابزارهای شنیداری یکی از مشکلات دانشجویان در شیوه آموزش از راه دور است. پژوهش نمایانگر این است که در گروه آموزش غیرحضوری که از طریق راه دور آموزش می‌دیدند، تعامل استاد و دانشجو به تعامل دانشجو با دانشجو تبدیل شد و دانشجویان اقدام به تشکیل گروه‌های مطالعاتی نمودند. همچنین در این تحقیق روشن شد که علی‌رغم نگرش دانشجویان این موضوع به اثربخشی یادگیری آنها تأثیری نداشت (Kathleen-j.Haynes, 1992).

در پژوهش دیگری تحت عنوان «کاربرد رایانه و اینترنت در آموزش تئوری‌ها و عملکردها و پایه‌های تحقیق»، پس از بیان یک چهارچوب مفهومی در رابطه با آموزش از راه دور، رایانه و اینترنت به عنوان وجهی از آموزش بررسی شده و رابطه میان آموزش online و آموزش از راه دور مورد بحث قرار گرفته است (Gary 2000) (به نقل از منیره سهرابی، ۱۳۸۳).

در مقاله ساندرا (Sandra, 1996)، با عنوان «آموزش از راه دور اینترنت و شبکه جهان گستر»، ابتدا تعاریفی از آموزش از راه دور بیان شده، سپس فرایند و ماهیت اجتماعی آموزش از راه دور مورد بررسی قرار گرفته و در پایان موارد زیر به عنوان راهبردهای آموزش از راه دور مطرح شده است:

درک نقاط قوت و ضعف فناوری

فراهم آوردن آموزش فنی و تمایل به آموزش

برنامه‌ریزی برای نقایص فنی و اطمینان از دسترسی به

حمایت‌های فنی

ترویج و پرورش مهارت‌های یادگیری برای یادگیری

خود هدایت‌گر و انعکاس بحرانی

توسعه مهارت‌های مدیریت اطلاعات، برای کمک به

فراگیران در انتخاب و ارزیابی بحرانی

استفاده از روش‌های ترکیبی مانند: ترکیب بحث از

طریق پست الکترونیکی با روش‌های دیداری شنیداری برای

ارتقای جو اجتماعی.

ایجاد فعالیت‌های فراگیر محور برای کارهای فردی و

گروهی که باعث افزایش تعامل می‌شوند.

سؤال دوم پژوهش: اهداف، ساختار تشکیلاتی و فعالیت‌های مؤسسات آموزش از راه دور در کشورهای انگلستان و هند و ایران کدام است؟

سؤال سوم پژوهش: مقاطع تحصیلی و برنامه درسی و نظام ارزشیابی مؤسسات آموزش عالی از راه دور در کشورهای انگلستان و هند و ایران چگونه است؟

سؤال چهارم پژوهش: وجه تشابه و تفاوت بین وضعیت جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی، مؤسسات آموزش عالی از راه دور در کشورهای انگلستان، هند و ایران چگونه است؟

وجه تشابه

(الف) نخستین کانون‌های آموزش را تشکیلات مذهبی ایجاد کردند (مساجد ۰ معابد - و کلیساها از بین مؤسسات نظام‌های آموزشی بودند).

(ب) نظام آموزش هندوستان و انگلستان و ایران در گذشته دارای گرایش محافظه کارانه و طبقاتی بودند و نوع آموزش محتوا و تصدی مشاغل متأثر از خواستگاه و تصمیمات گروه‌های صاحب نفوذ بوده است.

(ج) صنایع نساجی در هر سه کشور رونق دارد.

وجه تفاوت

(الف) وسعت (ب) جمعیت (ج) آب و هوا (د) تنوع مذهبی ۷۰٪ از کل جمعیت هند، ۸۲٪ از جمعیت انگلستان و ۶۸٪ جمعیت ایران در شهرها ساکن‌اند.

(ه) صنعت انگلستان نسبت به ایران و هند پیشرفته است. (و) تعدد گویش در ایران و هند مشابه است ولی با انگلستان تفاوت دارد. (ز) وسایل الکترونیک و کامپیوتر در هند و انگلستان رونق خوبی دارد ولی در ایران پیشرفت زیادی نداشته است. (چ) انگلستان بنیان‌گذار مؤسسات آموزش عالی از راه دور است و دانشگاه آزاد ملی هند و پیام نور ایران از آن‌گو برداری کرده است.

سؤال پنجم پژوهش: وجه تشابه و تفاوت اهداف و فعالیت‌ها و ساختار تشکیلاتی مؤسسات آموزش عالی از راه دور در کشورهای انگلستان و هند و ایران چگونه است؟

وجه تشابه، اهداف و فعالیت‌ها

روش پژوهش توصیفی است. زیرا پژوهشگر قصد دارد تا آنچه را که هست بدون دخالت و دخل و تصرف و استنتاج ذهنی و بر اساس روش بردی گزارش دهد. بردی در جریان مطالعه تطبیقی آموزش و پرورش چهار مرحله را مشخص کرده است که این مراحل عبارتند از:

(الف) مرحله توصیف (ب) مرحله تفسیر (ج) مرحله هم‌جواری (د) مرحله مقایسه

(الف) مرحله توصیف: در این مرحله به اعتقاد «بردی» پژوهنده باید به توصیف نمودها و پدیده‌های مورد تحقیق بر اساس شواهد و اطلاعاتی که از منابع مختلف چه از طریق مشاهده مستقیم و یا مطالعه اسناد و گزارشات دیگران به دست آورده است، بپردازد. به عقیده «بردی» مرحله توصیف، مرحله یادداشت‌برداری و تدارک یافته‌های کافی برای نقادی از آنها در مرحله بعدی است.

(ب) مرحله تفسیر: این مرحله شامل بررسی اطلاعاتی است که در مرحله اول پژوهشگر به توصیف آن پرداخته است. تحلیل اطلاعات به اعتقاد «بردی» باید مبتنی بر اصول و شیوه مرسوم در علوم اجتماعی باشد.

(ج) مرحله هم‌جواری: طی این مرحله اطلاعاتی که از صافی مراحل اولیه (۱ و ۲) گذشته، طبقه‌بندی می‌شوند و کنار هم قرار می‌گیرند و چهارچوبی فراهم می‌شود که راه را برای مرحله بعدی، یعنی مقایسه شباهت‌ها و تفاوت‌های نمود یا پدیده مورد تحقیق، هموار می‌نماید. به عقیده «بردی» در این مرحله، پژوهنده می‌تواند به فرضیه تحقیقی خود دست یابد.

(د) مرحله مقایسه: در این مرحله «مسأله تحقیق» که در مراحل قبلی - به ویژه در مرحله هم‌جواری که محقق به طور مختصر از آن گذشته است - دقیقاً با توجه به جزئیات در زمینه شباهت‌ها و تفاوت‌ها، مورد بررسی و مقایسه قرار می‌گیرد و رد یا قبول فرضیه تحقیق در این مرحله امکان‌پذیر است.

تجزیه و تحلیل کیفی داده‌ها

سؤال اول پژوهش: وضعیت جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی کشورهای انگلستان، هند و ایران چگونه است؟

سؤال ششم پژوهش: وجه تشابه و تفاوت مقاطع تحصیلی و برنامه درسی و نظام ارزشیابی مؤسسات آموزش عالی از راه دور در کشورهای انگلستان و هند و ایران چگونه است؟

وجه تشابه مقاطع تحصیلی و برنامه درسی

الف) دوره‌های دکتر، کارشناسی ارشد و کارشناسی و کاردانی وجود دارد.

ب) آموزش‌های به صورت تمام وقت و نیمه وقت است.
ج) کتاب‌های درسی مهمترین منبع در هر سه دانشگاه است.

د) ادامه تحصیل به سطوح بالاتر مجاز است.

وجه تفاوت مقاطع تحصیلی و برنامه درسی

الف) در انگلستان ۶۰۰ رشته، در هند ۵۲۰ رشته و در ایران ۳۴۰ رشته تحصیلی وجود دارد.

ب) طول مدت تحصیل در مقاطع مختلف در سه کشور متفاوت است.

ج) در هند دوره‌های رشته‌های علوم پزشکی وجود دارد ولی در انگلستان و ایران وجود ندارد.

د) اینترنت در انگلستان و هند جزو مهمترین منابع فراگیری است ولی در ایران کمتر مورد توجه است.

وجه تشابه نظام ارزشیابی

الف) امتحانات پایان ترم جزو مهمترین رکن ارزشیابی در هر سه کشور است.

ب) سؤالات بر اساس سرفصل‌های مشخص شده طرح می‌شود.

ج) ارزشیابی مستمر در هر سه دانشگاه وجود دارد.

وجه تفاوت نظام ارزشیابی

الف) در دانشگاه پیام نور و آزاد ملی هند آزمون ورودی وجود دارد ولی در دانشگاه باز انگلستان وجود ندارد.

ب) کارهای علمی و پروژه در انگلستان و هند از اهمیت برخوردار است ولی در پیام نور کمتر مورد توجه است.

ج) مقیاس پنج موردی A-B-C-D-E در دانشگاه هند مورد استفاده قرار می‌گیرد ولی در انگلستان و ایران وجود ندارد.

الف) اهتمام به گسترش مرزهای دانش تولید علم ب) کاهش ازدحام دانشجویی در دانشگاه‌های سنتی ج) تأمین بخشی از نیروهای متخصص برای جامعه

وجه تفاوت، اهداف و فعالیت‌ها

الف) اهداف بین المللی کردن تدریس در دانشگاه باز انگلستان با ایران و هند متفاوت است.

ب) ارائه آموزش‌های تکمیلی و ارتقای سطح دانش افراد تحصیل کرده در انگلستان و هند با ایران متفاوت است.

ج) هدف ایجاد روش‌های آموزش جدید در هند با ایران و انگلستان متفاوت است.

د) هموار نمودن راه افراد معلول و زندانیان و افراد طبقه پایین در انگلستان وجود دارد ولی در ایران و هند به چشم نمی‌خورد.

ه) خدمات حمایتی در انگلستان و هند از ارزش زیادی برخوردار است ولی در پیام نور ایران کمتر به آن توجه شده است.

وجه تشابه ساختار تشکیلاتی

الف) وجود حداکثر تمرکز در سیاست گذاری - برنامه ریزی و هدایت فعالیت‌ها

ب) سازمان مرکزی در حکم ستاد فرماندهی (متمرکز)

ج) وجود معاونت‌های آموزش پرورش - اداری و مالی

د) وجود شورای دانشگاه

وجه تفاوت ساختار تشکیلاتی

الف) در دانشگاه انگلستان و هند هیأت مدیره وجود دارد ولی در دانشگاه پیام نور ایران وجود ندارد.

ب) معاونت‌ها در دانشگاه پیام نور زیر نظر ریاست دانشگاه و مستقل است ولی در انگلستان و هند زیر نظر هیأت مدیره فعالیت می‌کند.

ج) در ساختار دانشگاه باز انگلستان و هند بخش رسانه‌ها و تکنولوژی مهم و اصلی است (انستیتو) ولی در پیام نور جایگاهی ندارد.

د) مراکز تحقیقاتی و پژوهشی در دانشگاه انگلستان و هند زیر نظر هیأت مدیره یا ریاست دانشگاه فعالیت می‌کند ولی در ایران زیر نظر معاونت پژوهشی است.

د) در دانشگاه پیام نور ۲۵٪ نمره به پر کردن پرسشنامه‌های درسی اختصاص دارد ولی در انگلستان و هند این مورد مشاهده نمی‌شود.

جدول ۱- وضعیت جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی کشورهای انگلستان، هند و ایران

انگلستان	هند	ایران
<p>- از لحاظ جغرافیایی کشور جزیره کوچکی است بیش از ۳/۳ هزار کیلومتر وسعت دارد. آب و هوا اقیانوسی (سرد نیست) رطوبت بالا، جمعیت کشور حدود ۶۰/۰۰۰/۰۰۰ نفر، تراکم جمعیت در هر کیلومتر مربع ۸۲۸ نفر</p> <p>- انقلاب صنعتی چهره اقتصادی انگلیس را با اختراع صنعت نساجی تغییر داد. صنایع اتومبیل سازی، بانکداری، دادو ستد بین المللی، هواپیما سازی، الکترونیک و کامپیوتر، مواد شیمیایی و کشتی سازی در جهان سرآمد است. پول رایج پوند، ذخایر زیرزمینی ذغال سنگ، گازو نفت، توسعه کشاورزی دامپروری، کاغذ و مصنوعات چوبی، حکومت سلطنتی، پارلمان شامل مجلس عوام و مجلس اعیان بیمه‌های اجتماعی فراگیر است.</p> <p>- اوقات فراغت در منزل و خارج از منزل است. ۱/۳ عضو کتابخانه و افرادی با سیاست و برنامه ریزی منطقی در زندگی هستند.</p>	<p>- در جنوب قاره آسیا، شبه جزیره، مساحت ۳/۵۹۶/۱۶۵ کیلومتر مربع</p> <p>- تراکم جمعیت ۲۷۹ نفر در هر کیلومتر مربع.</p> <p>- تنوع مذهبی (۸۰٪ هندو و ۱۵ - ۱۲٪ اسلام) پول رایج روپیه</p> <p>- کشاورزی هند ۲۸٪ تولید ناخالص داخلی است.</p> <p>- زبان رسمی - ۱۶ زبان رایج است. زبان انگلیسی زبان غالب اداری و رسمی جمعیت هند ۱۶/۸۷٪ از جمعیت کل دنیا - رشد جمعیت ۱/۹۳ جمعیت کشور ۱/۱۱۱/۴۴۶/۰۰۰</p> <p>- هر ایالت از شورای ایالتی و کابینه مستقل برخوردار است.</p> <p>مجلس قانون‌گذاری شامل لوک سبها و راجیا سبها است.</p> <p>هند کشور سکولار است.</p> <p>- صنعت بسته بندی، الکترونیک، مواد شیمیایی، دامپروری، بافندگی، چای و سینما و ...</p> <p>- از لحاظ اجتماعی مردمی فقیر، خونگرم، مطالعه کتاب مهم تلقی می‌شود.</p> <p>- مهاجرت و فرار مغزها رواج دارد.</p>	<p>- ایران کشوری با وسعت ۱/۶۴۸/۱۹۵ کیلومتر مربع در محدوده فلات ایران</p> <p>- کشوری کوهستانی آب و هوایی متنوع و متفاوت</p> <p>- جمعیت حدود ۷۱/۰۰۰/۰۰۰ نفر نام ایران از مردمان آریایی گفته شده - ملیت‌های گوناگون</p> <p>۹۹٪ مسلمان - زبان رسمی فارسی - پول رایج ریال - محصولات کشاورزی خرما - برنج - گندم - زیتون - چای - مرکبات - نیشکر و دامپروری رواج دارد.</p> <p>- صنعت ماهیگیری در اختیار شیلات ایران - ذوب آهن - پتروشیمی - نفت - اتومبیل سازی - نساجی - دخانیات و چوب و سرامیک و ...</p> <p>- حکومت جمهوری اسلامی، پایتخت تهران - قوه مقننه در دست مجلس شورای اسلامی - قوه مجریه رئیس جمهور و هیأت دولت - قوه قضائیه در اختیار رئیس قوه قضائیه ایرانی‌ها خونگرم - مهربان</p> <p>- مهاجرت و فرار مغزها مسأله‌ای رایج است.</p>

جدول ۲ - اهداف و فعالیت‌ها در نظام آموزش عالی از راه دور کشورهای انگلستان، هند و ایران

دانشگاه پیام نور	دانشگاه آزاد ملی هند	دانشگاه باز انگلستان
۱ - مشارکت در همگانی کردن آموزش عالی و ارتقای سطح علمی و فرهنگ جامعه	۱ - آموزش و دانش از طریق روش‌های مختلف	۱ - فراهم ساختن فرصت بیشتر برای داوطلبانه ورود به دانشگاه
۲ - کاهش محدودیت‌ها در ادامه تحصیل دانشگاهی برای علاقه‌مندان	۲ - نه تنها آموزش عالی را برای رسیدن به بخش‌هایی با جمعیت بسیار زیاد فراهم کند بلکه به ویژه برای بخش‌های مضر جامعه نیز فراهم کند.	۲ - کاهش ازدحام دانشجویی دانشگاه‌های سنتی فراهم ساختن امکانات متنوع آموزشی
۳ - زمینه استفاده از امکانات بالقوه که در نظام آموزش متعارف کمتر مورد استفاده قرار می‌گیرد.	۳ - سیستم‌های آموزش از راه دور و دانشگاه‌های آزاد را تشویق کند با آنها همکاری کند و آنها را بسنجد در حالی که استانداردهایی را برای چنین سیستم‌هایی در کشور تعیین می‌کند.	۳ - آموزش مداوم و مستمر بودن محدودیت زمان و مکان
۴ - تربیت بخشی از نیروی متخصص مورد نیاز جامعه	۴ - تلفیق ملی را فراهم کند و منابع طبیعی و منابع انسانی کشور را از طریق آموزش تقویت کند.	۴ - به کارگیری رسانه‌های چند گونه
۵ - اهتمام به گسترش مرزهای دانش تولید علم	۵ - تأمین بخش از نیروی متخصص برای جامعه	۵ - اعمال سیاست آسان‌تر در پذیرش دانشجو
۶ - مشارکت در حل معضلات اجتماعی	۶ - بین الملل کردن تدریس و تحول و نوآوری‌های آموزش.	۶ - برداشتن دیوارها و مرزهای انتقالی دانش و اطلاعات (تدریس بین الملل)
۷ - تدوین کتب درس هدفمند	۷ - آموزش‌های تکمیلی و ارتقای سطح دانش و تولید علم و سنتی و ایجاد روش‌های آموزش جدید.	۷ - گسترش آموزش الکترونیکی
۸ - افزایش ظرفیت پذیرش دانشجو	۸ - همگانی و یکسانی در آموزش دانشگاهی	۸ - مشارکت موفقیت آمیز آنهایی که ادامه تحصیل محروم شده‌اند.
۹ - به روز کردن سطح دانش برخی از نیروهای کارآمد	۹ - همگانی بودن راه جوانان و افراد معلول و زندانیان و افراد طبقه پائین جامعه جهت برخورداری از آموزش عالی	۹ - هموار نمودن راه جوانان و افراد معلول و زندانیان و افراد طبقه پائین جامعه جهت برخورداری از آموزش عالی
۱۰ - گسترش مرزهای دانش از طریق تحقیقات آموزشی	۱۰ - گسترش مرزهای دانش از طریق تحقیقات آموزشی	۱۰ - قادر ساختن دانشجویان بزرگسال برای رسیدن به اهداف آموزش شخصی و اعتبار مناسب
۱۱ - تعمیق پایه‌های تحلیل و ارتقاء و ظرفیت‌سازی فکری	۱۱ - تعمیق پایه‌های تحلیل و ارتقاء و ظرفیت‌سازی فکری	۱۱ - تهیه برترین تجارب آموزش با استفاده از کارآمدترین و مؤثرترین رسانه‌های آموزشی
۱۲ - استمرار فرایندهای آموزشی و ارتباط استاد و دانشجو	۱۲ - استمرار فرایندهای آموزشی و ارتباط استاد و دانشجو	۱۲ - فراهم نمودن خدمات حمایتی و گسترش کیفیت خدمات و دوره‌های تحصیلی
۱۳ - همگانی بودن استفاده از آموزش از راه دور	۱۳ - همگانی بودن استفاده از آموزش از راه دور	۱۳ - تأثیر یکپارچگی کامل‌تر دانشگاه باز از طریق آموزش بیشتر در تمام بخش‌ها انگلستان
۱۴ - همگانی و یکسانی در آموزش دانشگاهی	۱۴ - همگانی و یکسانی در آموزش دانشگاهی	
۱۵ - ارتقای سطح علمی جامعه به صورت آموزش نیمه حضوری	۱۵ - ارتقای سطح علمی جامعه به صورت آموزش نیمه حضوری	
۱۶ - عرضه آموزش عالی متناسب با استعدادها و انتظارات و توانایی‌های افراد	۱۶ - عرضه آموزش عالی متناسب با استعدادها و انتظارات و توانایی‌های افراد	

جدول ۳ - ساختار تشکیلاتی در مؤسسات آموزش عالی از راه دور

دانشگاه پیام نور ایران	دانشگاه آزاد ملی هند	دانشگاه باز انگلستان
۱- هیأت امنا	۱- Visitor (بازدید کننده) رئیس جمهور	۱- هیأت امنای دانشگاه
۲- شورای دانشگاه	۲- هیأت مدیره (بورد مدیریت)	۲- شورای دانشگاه
۳- ریاست دانشگاه	۳- معاون رئیس دانشگاه	۳- سازمان دانشکده‌ها
۴- حوزه معاونت دانشجویی	۴- کنسول دانشگاه	۴- مرکز تحقیقات آموزشی از راه دور
۵- حوزه معاونت و بخش امور دانشجویی	۵- کنسول تحصیلات از راه دور	۵- مرکز توسعه و تجهیز مراکز آموزش از راه دور
۶- هیأت ممیزه	۶- میته مالی	۶- کتابخانه
۷- حوزه معاونت پژوهش	۷- انجمن برنامه ریزی	۷- مرکز اینترنت و رایانه
۸- حوزه معاونت اداری و مالی	۸- معاون رئیس حرفه‌ای	۸- امور بین الملل
	۹- مدرس و دانشکده‌ها	۹- انجمن برنامه ریزی
	۱۰- تقسیمات	۱۰- ارزشیابی و ثبت نام دانشجویی
	۱۱- مراکز و مؤسسات	
	۱۲- علوم کامپیوتری و اطلاعات	
	۱۳- آموزش پیوسته	
	۱۴- آموزش	
	۱۵- تکنولوژی و مهندسی	
	۱۶- علوم اجتماعی	
	۱۷- علوم بهداشتی	
	۱۸- علوم انسانی	
	۱۹- مطالعات مدیریت	
	۲۰- علوم	
	۲۱- کشاورزی	
	۲۲- همکاری دانشگاهی	
	۲۳- علوم اداری	
	۲۴- ساختار و حفظ و نگهداری	
	۲۵- کامپیوتر	
	۲۶- امور مالی و حسابداری	
	۲۷- بین الملل	
	۲۸- کتابخانه و اسناد و مدارک	
	۲۹- تولید و توزیع مواد	
	۳۰- برنامه ریزی و توسعه	
	۳۱- سرویس های منطقه‌ای	
	۳۲- ارزشیابی و ثبت نام دانشجویی	
	۳۳- حقوق	
	۳۴- مرکز توسعه رسانه‌ای الکترونیکی	
	۳۵- آموزش کارمندان و مؤسسه تحقیقی	
	۳۶- مراکز آموزش فراگیر	
	۳۷- مشارکت داخلی برای انعطاف‌پذیری و توسعه تکنولوژی	
	۳۸- مراکز ملی ابتکارات در آموزش از راه دور	
	۳۹- مراکز آموزش با توانایی‌های متفاوت	

جدول ۴ - مقاطع تحصیلی و برنامه درسی در مؤسسات آموزش عالی از راه دور

دانشگاه پیام نور ایران	دانشگاه آزاد ملی هند	دانشگاه باز انگلستان
<p>- ۱۱۸ رشته کارشناسی - ۴۶ رشته کاردانی - ۵۲ رشته کارشناسی ارشد - ۲۴ رشته دکتری - ۳۴۰ رشته تحصیلی</p> <p>- مدارک تحصیلی مورد تأیید وزارت علوم تحقیقات و فناوری اعطا می‌شود. در گواهینامه نوع آموزش ارائه شده قید می‌شود.</p> <p>- ادامه تحصیل به سطوح بالاتر مجاز است.</p> <p>- رشته‌های علوم انسانی - علوم پایه - علوم فنی مهندسی وجود دارد.</p> <p>- پذیرش دانشجوی به صورت دانش‌پذیری و دانشجویی است.</p> <p>دوره کاردانی ۴ - ۲ سال</p> <p>کارشناسی ۶ - ۴ سال</p> <p>کارشناسی ارشد ۵ - ۳ سال</p> <p>دکتری ۶ - ۴ سال است.</p>	<p>- مقاطع تحصیلی دکترا - فوق لیسانس، لیسانس، کاردانی به صورت تمام وقت و نیمه وقت</p> <p>تحصیل دوره دکترا ۵ - ۲ سال</p> <p>فوق لیسانس ۵ - ۲ سال</p> <p>لیسانس ۶ - ۳ سال</p> <p>کاردانی ۴ - ۱ سال</p> <p>- زبان تدریس انگلیسی و هندی</p> <p>- علاوه بر دوره‌های علوم انسانی در علوم پزشکی - پیراپزشکی - دندانپزشکی و داروسازی دوره‌های کوتاه مدت و بلند مدت.</p> <p>- دوره‌های تحصیلی بالغ بر ۱۶۰ دوره برگزاری - سمینارهای آموزشی - گواهینامه CIG به معلمان - کتاب‌های درسی و اینترنت مهم‌ترین منبع فراگیری</p>	<p>- مقاطع تحصیلی و دوره‌های دکتری، کارشناسی ارشد، کارشناسی، کاردانی به صورت تمام وقت و پاره وقت</p> <p>- ۶۰۰ رشته تحصیلی</p> <p>- دانشکده‌های ریاضیات و رایانه، علوم انسانی، علوم تربیتی، علوم پایه، تکنولوژی مهندسی، علوم اجتماعی - تجارت و بازرگانی - دوره‌های تحصیلی بالغ بر ۲۰۰ دوره (کوتاه مدت - بلند مدت)</p> <p>- ۲۷۲ واحد مطالعاتی</p> <p>- کتاب‌های درسی مهم‌ترین منبع فراگیری وجود گروه‌های آموزشی مجزا</p> <p>- مراکز پژوهش - برنامه ریزی - رایانه - شبکه B.B.C</p> <p>تحصیل دوره دکتری ۷ - ۴ سال</p> <p>فوق لیسانس ۵ - ۳ سال</p> <p>لیسانس ۶ - ۳ سال</p> <p>فوق دیپلم ۳ - ۲ سال</p>

جدول ۵ - رسانه‌های مورد استفاده در دانشگاه‌های آموزش از راه دور

دانشگاه پیام نور ایران	دانشگاه آزاد ملی هند	دانشگاه باز انگلستان
۱- کتاب‌های خودآموز.	۱- کتاب‌های خود آموز (بسته‌های آموزشی)	۱- مطالب درسی منتشر شده
۲- کلاس‌های رفع اشکال حضوری	۲- کتب راهنما	۲- مجموعه کتاب‌های خودآموز
۳- برنامه‌های آموزشی تلویزیونی یا رسانه‌های دیداری - شنیداری	۳- نوارهای صوتی	۳- نوارهای صوتی
۴- کاست‌های صوتی	۴- نوارهای ویدیویی	۴- نوارهای ویدیویی
۵- سی دی‌های تصویری	۵- برنامه‌های تلویزیونی	۵- برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی
	۶- CD/Ram / نرم افزار	۶- CD/Ram نرم افزار
	۷- وب سایت	۷- وب سایت
	۸- سمینارهای شنیداری	۸- لوازم آزمایش خانگی
	۸- سمینارهای اینترنتی	۹- پست الکترونیکی
	۹- کتاب‌های جیبی	۱۰- سمینارهای اینترنتی
	۱۰- امکانات ماهواره‌ای	۱۱- تلفن
	۱۱- اینترنت	۱۲- کنترل رایانه فراگیران
	۱۲- موبایل	۱۳- تخته الکترونیکی
	۱۳- رادیو	۱۴- گردهمایی و همایش
		۱۵- پست
		۱۶- کتابخانه مجازی

جدول ۶ - نظام ارزشیابی و امتحانات در دانشگاه‌های آزاد انگلستان، هند و ایران

دانشگاه پیام نور	دانشگاه آزاد ملی هند	دانشگاه باز انگلستان
۱- فراگیر آزمون ورودی بدهد و چنانچه حد نصاب تعیین شده از سوی دانشگاه را کسب کند، دانشجویست.	۱- آزمون ورودی وجود دارد.	۱- در این دانشگاه آزمون ورودی وجود ندارد
۲- آزمون‌ها حضوری میان ترم و پایان ترم	۲- خود ارزیابی در هر واحد درسی	۲- هزینه هر امتحان ۱۶۳ پوند است در سال ۲۰۰۶
۳- حداکثر ۲۵٪ نمره به پر کردن پرسشنامه درسی	۳- ارزشیابی مستمر عمدتاً از طریق ارزیابی‌های عملی و کار پروژه‌ای	۳- پروژه پایان دوره
۴- ۷۵٪ نمره درس به امتحان پایان نهایی اختصاص دارد.	۴- امتحانات پایان ترم (۷۰ درصد نمره ارزشیابی است)	۴- پایان نامه
۵- سؤالات بر اساس سرفصل‌های شورای عالی برنامه ریزی طرح می‌شود.	۵- ارزیابی بخش عملی و آزمایشگاهی توسط تیم ارزیابی	۵- کارهای عملی آزمایشگاهی
	۶- مقیاس ۵ موردی A و B و C و D و E	۶- در اکثر دروس حداقل یک مرکز امتحان در کشورهایی که فهرست آنها در اختیار فراگیر قرار می‌گیرد وجود دارد.

تحلیل نتایج و مقایسه تطبیقی

اینترنت در سه دانشگاه مزبور و وجود رشته علوم پزشکی در هند و عدم برنامه ریزی این رشته‌ها در انگلستان و ایران یافته‌های پژوهشی با تحقیقات انجام شده توسط کریم پور شیرازی (۱۳۷۲) و زمانی (۱۳۸۱) و کاتلین و همکارانش (۱۹۹۲) هم‌خوانی دارد.

از وجه تشابه و تفاوت در ساختار نظام ارزشیابی که در وجوه مشترک آن می‌توان به امتحانات پایان ترم، سرفصل‌های تعیین شده و ارزشیابی مستمر اشاره کرد و در وجوه متفاوت نظام ارزشیابی که آزمون ورودی، کارهای عملی و پروژه و مقیاس‌های پنج موردی در هند و پر کردن پرسشنامه‌های درسی تفاوت بین سه دانشگاه دیده می‌شود و یافته‌های مذکور با تحقیقات انجام شده سهرابی (۱۳۸۳) و آقازاده (۱۳۶۸) هم‌خوانی دارد.

مهمترین نتایج به دست آمده نشان داده است که استفاده از تجربیات کشورهای موفق و بومی سازی آن، ترسیم چشم انداز آموزش عالی از راه دور به دلیل بالا بردن قدرت انتخاب فراگیران، ارتقای جامعیت و ابتکار عمل و توان اثرگذاری نظام آموزش از راه دور در کشورمان به ضرورت رویکرد تلفیقی در تکنیک‌ها و روش‌های آموزش از راه دور و همچنین توجه به اصول و رویکردهای اساسی این نظام که دانشجو محوری و تأکید بر تفاوت‌های فردی در طراحی آموزشی دارد و عدم محدودیت زمان و مکان به ویژه زمانی که در اندیشه استقرار نظام آموزش از راه دور در دانشگاه‌ها و آموزش عالی کشورمان هستیم، به کار آید. بر اساس اطلاعات جمع آوری شده ملاحظه می‌شود که در برنامه‌های آموزشی و شیوه آموزش از راه دور این دانشگاه (پیام نور) در حال حاضر به جهت عدم وجود زمینه و زیر ساخت‌های مناسب از فناوری اطلاعات و ارتباطات به نحوی که سیر تحولی این نظام در کشور انگلستان و هندوستان طی نموده است، استفاده نمی‌شود. این امر ناشی از عدم وجود زیر ساخت‌های مناسب فکری، اجتماعی اقتصادی مالی و آماده نبودن بستر مناسب استفاده از این شیوه آموزشی به منظور پیاده سازی این نظام آموزشی به گونه‌ای است که راه‌گشای معضلات آموزشی و اجتماعی - همان گونه که در سایر کشورها مشاهده می‌شود - باشد. یکی از اصولی که در تهیه و تدوین و تنظیم کتب درسی در

از وجه تشابه و تفاوت بین وضعیت جغرافیایی - اجتماعی - اقتصادی مؤسسات آموزش عالی از راه دور در کشورهای انگلستان و هند و ایران با توجه به تشکیلات مذهبی و گرایش محافظه کارانه و طبقاتی و صنایع نساجی در وجوه متشابه و وسعت، جمعیت، آب و هوا و تنوع مذهبی و گرایش‌های متفاوت، استفاده از وسایل الکترونیک و کامپیوتر و الگو برداری ایران و هند از دانشگاه باز انگلستان به عنوان بنیان‌گذار می‌توان دریافت که یافته پژوهشی در این موارد با تحقیقات انجام شده توسط فرمهنی (۱۳۷۵) و سهرابی (۱۳۸۳) هم‌خوانی دارد.

از وجه تشابه و تفاوت اهداف و فعالیت‌ها و ساختار تشکیلاتی مؤسسات آموزشی عالی از راه دور که گسترش مرزهای دانش، کاهش ازدحام دانشجویی و تأمین متخصصین در وجوه مشترک و اهداف بین المللی تدریس در انگلستان ارتقای سطح دانش تکمیلی هند و انگلستان، روش‌های جدید در هند و توجه به معلولان و زندانیان و تحصیل آنها در انگلستان و خدمات حمایتی نیز که جزو وجوه متفاوت اهداف و فعالیت‌ها است. این یافته‌های پژوهشی با تحقیقات انجام شده توسط دکتر آقازاده (۱۳۶۸) و خوشرو (۱۳۸۳) هم‌خوانی دارد.

وجوه تشابه حداکثر تمرکز در تصمیمات اتخاذ شده دانشگاه، وجود معاونت‌های مختلف و شورای دانشگاه، وجود تفاوت در نوع هیأت مدیره در انگلستان، هند و ایران، تفاوت مسؤولیت‌های معاونت‌های دانشگاهی ۳ دانشگاه، توجه به رسانه‌ها و تکنولوژی (انستیتو) در انگلستان و هند و کم توجهی به آن در دانشگاه پیام نور در ساختار تشکیلاتی تحقیقات انجام شده توسط سهرابی (۱۳۸۳) با یافته‌های پژوهشی مذکور هم‌خوانی دارد.

از وجه تشابه و تفاوت مقاطع تحصیلی و برنامه درسی که در سه کشور دوره‌های تحصیلی، آموزش‌های تمام وقت و نیمه وقت و منبع کتاب‌های درسی مشترک و ادامه تحصیل به سطوح بالاتر از وجوه مشترک و وجوه متفاوت می‌توان به تفاوت در تعداد رشته‌های تحصیلی - طول مدت تحصیل در مقاطع مختلف - تفاوت در نحوه به کارگیری

با توجه به پراکندگی فعالیت‌های صورت گرفته در زمینه آموزش از راه دور پیشنهاد می‌شود که از مزایای هر دو سیستم سنتی و نوین آموزش از راه دور به دلیل عدم پاسخ‌گویی هر یک از روش‌ها به تنهایی و بالا بردن قدرت انتخاب یادگیرندگان و همچنین ارتقای جامعیت، ابتکار عمل و توان اثر گذاری نظام آموزش از راه دور به ضرورت رویکرد تلفیقی در تکنیک‌ها و روش‌های آموزش از راه دور توجه شود.

در صورت استفاده از این سیستم آموزشی به رویکردهای سیستم آموزش از راه دور که دانش‌آموز محوری، تأکید بر تفاوت‌های فردی در پیشرفت تحصیلی، عدم محدودیت زمان و مکان در یادگیری و آموزش به منظور خود آموزی و شکوفایی و رشد استعداد های فردی است توجه شود.

به منظور کاربردی‌تر شدن آموزش‌های ارائه شده در دانشگاه پیام نور و نزدیک شدن حوزه دانش و کار، سازمان‌های دولتی، صاحبان حرف و شرکت‌ها، امکاناتی را به منظور ادامه تحصیل پرسنل و کارمندان در دانشگاه پیام نور فراهم کنند.

با توجه به امکانات محدود دانشگاه پیام نور در ارائه سیستم آموزش از راه دور و توسعه آن با توجه به گستره وسیع رسانه‌های آموزشی حمایت دولت از این دانشگاه ضروری است. همچنین استفاده بهینه از رسانه‌های اطلاعاتی و ارتباطی در زمینه آموزش و ایجاد انعطاف در نظام آموزشی به ویژه نظام آموزش عالی به منظور فراهم نمودن فرصت‌های آموزشی بیشتر برای کلیه اقشار جامعه و ارتقای آگاهی‌های افراد جامعه و غلبه بر محدودیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که مانع رشد و توسعه کشور در تمامی ابعاد می‌شود، ضرورت استفاده از شیوه‌های نوین آموزشی را ایجاب می‌کند.

با توجه به محدودیت‌های مالی موجود در کشور ما و اقدامات انجام شده در دانشگاه جهت برقراری نظام آموزش از راه دور در راستای استفاده از آموزش مجازی در دانشگاه‌ها، پیشنهاد می‌شود که این تلاش‌ها هر چه سریع‌تر به نتیجه برسد.

دانشگاه‌های باز انگلستان و هند در حد بسیار بالایی رعایت می‌شود این است که ابتدا همراه با محتوای کتب درسی رسانه متناسب با آن نیز تهیه می‌شود تا مطالب درسی که برای دانشجویان مبهم است بهتر فهمیده شود. از اقدامات بسیار مهم دیگر ارزشیابی از مواد درسی به منظور تجدید نظر در هدف‌های کلی و جزئی و مواد درسی است که این باعث شده است که دانشجویان بهتر بتوانند مطالب علمی را فراگیرند. پس می‌توان نتیجه گرفت که اگر دانشگاه پیام نور بخواهد یادگیری دانشجویان خود را سرعت بخشد و کتاب‌های مفیدتری را برای آموزش به آنها ارائه دهد، باید به منظور ارتقای کیفیت کتاب‌ها ارزشیابی از کتب درسی بیشتر مورد توجه قرار گیرد و در امتحانات هر نیمسال هدف‌های ارزیابی از کتب درسی در میان دانشجویان توزیع شود. بدیهی است که این فرم‌ها باید حاوی سؤالات مشخص و استاندارد باشد که مؤلفان دیگر دست اندر کاران کتب درسی را راهنمایی کند. همچنین پیشنهاد می‌گردد که نظرات استادان مراکز آموزشی پیرامون کتب درسی در قالب گرد همایی‌های سالانه و منطقه‌ای و از طریق پرسشنامه‌های ارسالی جمع‌آوری شود.

یکی از اصول دیگر که در دانشگاه باز انگلستان در تدریس و تنظیم کتب درسی رعایت می‌شود این است که این کتاب‌ها دارای نظم منطقی قابل فهم و ساده برای دانشجویان ارائه می‌شود. پس پیشنهاد می‌گردد که در دانشگاه پیام نور که کتاب درسی رسانه اصلی آموزش در این دانشگاه است و نسبت به دانشگاه پیشرفته‌ای مانند دانشگاه باز انگلستان و هند از رسانه‌های آموزشی کمتری به همراه کتب درسی استفاده می‌کنند، ساده نویسی را در نگارش کتب خود آموز به عنوان یک اصل لازم الاجرا در نظر بگیرند. البته منظور ما از ساده نویسی پایین آوردن سطح محتوای کتاب نیست، بلکه منظور استفاده از واژگان و لغات رایج در هر حیطه است و دیگر اینکه باید مطالب دارای نظم منطقی باشد. یعنی جملات و پاراگراف‌های کتب باید از جملات آسان به مشکل تنظیم شود.

پیشنهاد های راهبردی مبتنی بر یافته‌های تحقیق

می‌نمایند. پس پیشنهاد می‌شود که برای هر کدام از دانشجویان دانشگاه پیام نور از آغاز ورود به نظام آموزش از راه دور در مشاوره معلم راهنمایی در نظر گرفته شود تا دانشجو بتواند طی دوران تحصیل خود با وی تماس داشته، در حل مشکلات شخصی و تحصیلی از راهنمایی‌های او استفاده کند.

دانشگاه باز انگلستان و هند برای پیشبرد فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی خود افرادی را آموزش می‌دهند که از طریق اینترنت و رایانه به دانشجویان در همه نقاط دور کشور مذکور و در محل زندگی دانشجویان به آنها آموزش می‌دهد و استفاده از کامپیوتر در دانشگاه باز انگلستان و هند کاربرد بسیار زیادی دارد. زیرا این دانشگاه‌ها بیشتر آموزش‌های خود را از طریق شبکه‌های کامپیوتری ارائه می‌دهند و این یکی از عوامل پیشرفت هر دو دانشگاه است. پس می‌توان نتیجه گرفت که اگر ایران نیز بخواهد آموزش از راه دور پیشرفته‌ای داشته باشد، باید از کامپیوتر به عنوان یکی از انواع رسانه‌های آموزش استفاده کند نه اینکه آن را تنها به عنوان تسهیل کننده کارهای اداری به کار برد و باید برای رسیدن به اهداف آموزشی خود سایت‌های مخصوص اطلاعاتی و آموزشی مفصل و کارا را دایر کند.

یکی از اهداف دانشگاه باز انگلستان به عنوان کشوری که اولین دانشگاه باز در آن به وجود آمد و در این زمینه دارای سابقه دیرینه است، به کارگیری رسانه‌های چند گونه برنامه‌های آموزشی متنوع رادیویی و تلویزیونی و بهره‌گیری از نوارهای صوتی و فیلم‌های آموزش جهت فراگیری بهتر و گسترش دامنه مطالعات دانشجویان است. این هدف باعث ایجاد انگیزه فعالیت فزاینده در دانشجویان دانشگاه باز انگلستان شده است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که دانشگاه پیام نور نیز باید در اهداف خود علاوه بر استفاده از شبکه‌های تلویزیونی آموزش شبکه رادیویی مناسب را نیز تأسیس کند و امکانات ویژه‌ای را مانند نیروی انسانی، بودجه و تسهیلات لازم برای انجام این کار در نظر گیرد و در کنار متون چاپی که محور اساسی یادگیری در دانشگاه پیام نور است، از این رسانه‌ها نیز استفاده کند تا کیفیت آموزش ارتقاء پیدا کند.

با توجه هزینه بالای ثبت نام در دانشگاه پیام نور در برابر خدماتی که ارائه می‌دهد، پیشنهاد می‌شود تا تسهیلاتی به صورت وام دانشجویی برای متقاضیان تحصیل در این دانشگاه در نظر گرفته شود.

از آنجا که سیستم آموزش مجازی نیاز به ایجاد بستری مناسب از ابعاد متعدد - به ویژه مخابراتی - دارد پیشنهاد می‌شود تا وزارت پست، تلگراف و تلفن به منظور ایجاد شبکه‌های ارتباطی با پهنای باند مناسب برای دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی فراهم آید.

با توجه به رشته‌های آموزشی که از سوی دانشگاه پیام نور ارائه می‌گردد، پیشنهاد می‌شود تا رشته‌های کاربردی که منجر به ارتقای سطح شغلی متقاضیان این شیوه آموزشی می‌گردد، مورد توجه قرار گیرد.

با توجه به مطرح شدن آموزش به عنوان عامل ارتقای شغلی و طراحی بسیاری از دوره‌های آموزش ضمن خدمت از سوی سازمان مدیریت و برنامه ریزی، پیشنهاد می‌شود تا در زمینه ارائه برنامه‌های آموزش ضمن خدمت کارمندان، اقدامات لازم را به عمل آورد.

با توجه به این نکته که در شیوه آموزش مجازی تهیه متون آموزشی به گونه‌ای که قادر به برقراری تعامل با فراگیر باشد از اهمیت به سزایی برخوردار است، لذا به تهیه متون آموزشی بر اساس اصول طراحی آموزشی در راستای اثر بخشی و افزایش کیفیت آموزش توجه شود.

به منظور برقراری ارتباط مؤثر در حوزه دانش و فعالیت‌های اجتماعی پیشنهاد می‌شود تا مرکزی تحت عنوان کارایی در دانشگاه پیام نور ایجاد شود.

یکی از روش‌های آموزشی بسیار مناسب که در دانشگاه باز انگلستان مورد استفاده قرار می‌گیرد استفاده از خدمات مشاوره‌ای است که به صورت وسیعی انجام می‌شود. در این روش نقش مشاور را با نقش معلم در هم می‌آمیزند و دانشجویان از اولین مراحل تحصیلات خود، از زحمات معلم و مشاورها بهره می‌گیرند. این مشاوران هدایت گروهی دانشجویان را به صورت فردی به عهده دارند. آنها منتظر نمی‌مانند تا دانشجویان دست یاری به سویشان دارا کنند، بلکه خودشان با دانشجویانی که به نظر می‌رسد مشکلاتی دارند، رابطه برقرار کرده، در رفع مشکلات آموزش آنها اقدام

شلوغی راه‌ها و ترافیک سنگین، دانشجویان بتوانند مشکلات علمی را از این طریق حل نمایند.

یکی از اهداف بسیار مهم در دانشگاه باز هندوستان مبادلات علمی بین دانشگاه‌ها و بخش مواد آموزشی و همکاری گسترده سایر دانشگاه‌های هند به منظور فراهم ساختن تحصیلات آموزش عالی برای همگان است. این هدف باعث شده است تا تجربیات استادان دانشگاه‌های دیگر نیز به دانشجویان دانشگاه باز منتقل شود. همچنین تحقیقات گسترده‌ای که با مشارکت دیگر دانشگاه‌ها انجام می‌گیرد، باعث رونق در کل سیستم آموزش شود. پس توصیه می‌گردد که دانشگاه پیام نور نیز با اتخاذ کارهایی ما بین این دانشگاه و دیگر دانشگاه‌ها مبادلات علمی انجام شود و از تجربیات دانشگاه‌های سنتی به ویژه در شهرهای بزرگ مانند تهران، شیراز، اصفهان استفاده کند تا کیفیت آموزش و سطح سواد دانشجویان دانشگاه پیام نور ارتقاء یابد.

دانشگاه باز هند برای افرادی که به دلایلی نمی‌توانستند تحصیل کنند - مانند صاحبان حرفه و مشاغل - موضوعات متنوعی را ارائه می‌کند و این آموزش‌ها بیشتر از طریق رایانه و اینترنت صورت می‌گرفت. این دانشگاه موضوعات مختلف را برای این قبیل افراد خارج از دانشگاه و نظام واحدی انجام می‌دهد. این کار باعث می‌شود تا علاوه بر این که اشخاص از لحاظ علمی ارتقاء یابند و سطح کیفیت تولیدات آنها بالا می‌رود، در سرمایه‌گذاری در دانشگاه نیز مشارکت داشته باشند. لذا پیشنهاد می‌شود که دانشگاه پیام نور ایران نیز در اهداف خود به این آموزش‌های ذکر شده توجه خاصی مبذول دارد تا سطح علم و دانش این افراد نیز ارتقاء یابد.

۱۹- در این پژوهش به همانندی بارز و روشنی در حیظه ساختار و تشکیلات روبه‌رو می‌شویم که وجود حداکثر تمرکز در سیاستگذاری برنامه ریزی و هدایت فعالیت‌ها است؛ به گونه‌ای که سازمان مرکزی در حکم ستاد فرماندهی بوده که سیاست‌های آموزشی را در قالب تصمیمات متمرکز به بازوهای اجرایی خود یعنی مراکز آموزشی ابلاغ می‌کند. در رأس ساختار سازمانی در دانشگاه باز انگلستان و هند هیأت مدیره وجود دارد. همچنین در

در کشور هند با استفاده از رسانه‌های چند گونه، تهیه متون درسی خودآموز برنامه‌های آموزشی رادیویی و تلویزیونی و کامپیوتری به ادامه شیوه‌ای نو در آموزش می‌پردازد. به همین دلیل دانشگاه آزاد هند از نظر نوآوری و روش جدید با دانشگاه‌های سنتی متفاوت است و ایجاد تحول در امر آموزش به عنوان هدف اساسی دانشگاه به شمار می‌رود. همچنین از آنجا که در هر برنامه و سیستم، هدف، ارتباط تنگاتنگی با دیگر بخش‌های آن برنامه و سیستم دارد و در حقیقت چراغ راه هر برنامه‌ای است، اهداف باید همیشه مورد بازنگری و تأمل قرار گیرد. در این پژوهش یکی از اهداف دانشگاه باز هند تحول و نوآوری در امر آموزش است. داشتن این هدف موجب شده است که همواره از آخرین پیشرفت‌های تکنولوژی در امر آموزش استفاده کند، به گونه‌ای که در دانشگاه باز هندوستان، امر آموزش به عنوان هدف اصلی در کنار دیگر اهداف تأسیس دانشگاه قرار گیرد تا موجب تحول و تغییر در دیگر بخش‌ها شود به گونه‌ای که رسانه‌های آموزشی مانند تلویزیون، رادیو، کامپیوتر و ... از جایگاه مهمتری برخوردار شوند و در حقیقت نیمی از بدنه اصلی را رسانه‌های آموزشی مبتنی بر تکنولوژی جدید و تهیه برنامه‌های آموزش آن و بخش‌های مربوطه تشکیل دهد تا در سال‌های بعد شاهد به بار نشستن تغییرات مثبت این تحول باشیم.

یکی از طرق ایجاد ارتباط میان استادان و دانشجویان در دانشگاه باز انگلستان برگزاری آموزش تلفن است. در این روش در حالی که استاد در اتاق خود حضور می‌یابد، دانشجویان با او به طور همزمان ارتباط تلفنی برقرار کرده، در بحث‌های مطرح شده شرکت می‌کنند و مسائل و نظرات خود را با استاد و همکلاسی‌های خود در میان می‌گذارند. تلفن استاد در کلاس درس مجهز به دستگاه تقویت کننده صدای تلفن است، از این جهت او ناچار نیست برای برقراری ارتباط با دانشجویان گوشی تلفن را در دست گیرد. این باعث شده است که دانشجویان در دسر رفتن به دانشگاه برای پرسیدن سؤالات خود را - به ویژه در شهرهای پرجمعیت - نداشته باشند. لذا می‌توان نتیجه گرفت که می‌توان در دانشگاه پیام نور نیز از تلفن آموزش، به عنوان یک رسانه آموزش در مراکز بزرگ استفاده کرد تا با توجه به

برنامه های آموزش از راه دور، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز.

سرکار آرانی، محمد رضا، (۱۳۸۲)، *اصلاحات آموزشی و مدرن سازی با تأکید بر مطالعات تطبیقی آموزش و پرورش ایران و ژاپن*، تهران، نشر زرنگار، چاپ اول.

سرکار آرانی، محمد رضا، مقدم، علی رضا، (۱۳۸۲)، *یادگیری مبتنی بر شبکه و نوآوری در آموزش از راه دور*، تهران: فصلنامه نوآوری های آموزشی، شماره ۳، سال دوم.

سهرابی، منیره (۱۳۸۳)، *بررسی تطبیقی سیر تحولات آموزش از راه دور در توسعه کیفی و کمی آموزش عالی به ویژه دانشگاه های مجازی در کشورهای انگلستان، آمریکا و ایران*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.

عطاران، محمد (۱۳۸۱)، *جهانی شدن، فناوری اطلاعات و تعلیم و تربیت*، تهران: آفتاب مهر، ایتا.

قادری، محمد، (۱۳۸۵)، *بررسی تطبیقی راهبردهای توسعه ICT در نظام های آموزشی کشورهای استرالیا، آمریکا و هند و مقایسه آن با ایران*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.

مقصودی، مجتبی، (۱۳۸۲)، *بررسی تطبیقی نظام آموزش از راه دور متوسطه در کشورهای چین، هندوستان، ژاپن، کانادا و استرالیا به منظور ارائه الگوی طراحی نظام آموزش از راه دور*، تهران، وزارت آموزش و پرورش مدیریت طرح و توسعه فناوری IT.

Alt Bach Philip G. The Dilemma of change In India higher Education Global Civilization and cultural Roots. In India (2005, P. 77 New Delhi).

Bates, T (2009). Technology, open learning and distance Education London: Routledge.

Comparative study on current trends in Distance Education in Canada and India. Drmajulika, STRIDE, IGnou, New Delhi. India. (2007)

Government of India (2007) INSAT. The India National system. INSAT coordination committee. New Delhi.

این دانشگاه ها مرکز کامپیوتر از اهمیت فراوانی برخوردار است و مستقیماً زیر نظر هیأت مدیره فعالیت می کند. آنچه از ساختار سازمانی دانشگاه های باز انگلستان و هند استنباط می شود ضرورت دارد که به منظور استفاده از آخرین تکنولوژی ها و در امر آموزش دانشگاه پیام نور بخش یا انیستيو تکنولوژی آموزش در ارائه آموزش استفاده می شود همچنین به تهیه برنامه های آموزشی مطابق رسانه های مورد استفاده اقدام شود. نیز لازم است که برنامه های کامپیوتری و خدمات مختلف آن مورد بازنگری قرار گیرد و در قالب یک مرکز در زیر نظر ریاست دانشگاه اداره شود.

منابع

آقا زاده احمد، (۱۳۸۵) *آموزش و پرورش در کشورهای پیشرفته صنعتی آلمان و انگلیس*، تهران، انتشارات روان.

آقا زاده احمد، (۱۳۸۲) *آموزش و پرورش تطبیقی*، انتشارات سمت چپ، تهران.

ابراهیم زاده، عیسی، (۱۳۸۲)، *آموزش از راه دور همگام با فن آوری*، گزارش کامپیوتر، شماره ۱۳۹.

اطفالشان محمدرضا، (۱۳۷۳)، *بررسی میزان خود آموز بودن کتاب های درسی اصول مبانی آموزش و پرورش در روان شناسی تربیتی از نظر اساتید و دانشجویان دانشگاه پیام نور استان اصفهان*، پایان نامه فوق لیسانس، دانشگاه تربیت معلم.

ترابی، محسن، (۱۳۷۵)، *بررسی تطبیقی دانشگاه های از راه دور آلمان، پاکستان، ژاپن، تایلند ایران*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.

حسن زاده، م (۱۳۸۱)، *امکان سنجی از راه دور کتابداری و اطلاع رسانی از طریق اینترنت در ایران*، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.

خوشرو، علیرضا، (۱۳۸۳)، *بررسی تطبیقی اهداف و روش های آموزشی در نظام آموزش عالی از راه دور ژاپن انگلستان و ایران*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.

رضایی، محمد حسن، (۱۳۷۴)، *بررسی نگرش دانشجویان منطقه ۵ دانشگاه پیام نور نسبت به اثر بخشی*

- UNESCO. (2000). Distance education for the information society: Policies, Pedagogy and professional development, UNESCO Institute for information technologies in education, Moscow: UNESCO.
- Universities Hand Book 29th edition (2007) published by association of Indian universities.
- Valentine, D (2002). Distance learning, promises, problems and possibilities. Journal of Distance learning Administration, 5(3).
- Yeung, D (2001). Quality assurance of web-based learning in distance education institution Journal of Distance learning Administration, 5(11).
- Van Duden. G. (2007). The virtual campus. Technology and reform in higher education. In: Ashe-Eric Higher. Higher education report, 25(5).
- Zanville, Holly & Morihara, Bonnie. (2001). Survey of the virtual and distance universities: Looking for Trends in online services for faculty. Oregon University system. Available at: <http://oregonone.org/virtualsurvey.htm>
- Greenberg, G. (2009). Distance education technologies: Best practices for K – 12 settings. IEEE Technology and society magazine, (winter) 36-40.
- Hawkes, M. L. (2005). Evaluating school – based distance education programs: some thoughts about methods. NASSP Bulletin 80 (582), 26-33.
- Holmberg, Borje (2009). Theory and practice of distance education. London: Antony Rowe Ltd.
- Kilmartin: a strategy for Distance education RACGP Online. Available at: <http://www.Elearning-iust.ir/>: Accessed Jul 30, 2003.
- Journal of comparative education, Vol. 16, 2; 115-137. Retrieved from the World Wide Web <http://www.ignou.ac.in>
- Rumble, G: open and distance learning London Available at: <http://www.open.ac.uk/>: Accessed September 12, 2008.
- Hawkes, M. L. (2009). Evaluating school – based distance education programs: some thoughts about methods. NASSP Bulletin 80 (582), 26-33.
- Information Brochure of consortiunm for Educational communications (2006) New Delhi.
- Lal H. (2000) media support for curriculum Translation, journal of Indian Education. NCERT New Delhi.
- Moore, M. G. & Kearsley, G. (2008). Distance education: A systems view, Belmont, CA: wadsworth publishing company.
- Ng, K. (2000). Costs and effectiveness of online courses in distance education. Open learning, 15 (3) 301-308.
- Rumble, G. (2006). The costs and economics of open and distance learning London: Kogan page.
- Taylor, Jamesc (2006). Universities of The century: Fast, Flexible and Fluid. Presented at the Learning & Teaching for students of the 21 century conference, sunderland university, 1 July 2006
- Taylor, Jamesc (2002). Fifth Generation Distance Education. Available at: <http://www.icde.Org>